

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาหาความสัมพันธ์ (Correlational descriptive research) เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ ระหว่าง ความรู้ และ การรับรู้เกี่ยวกับยาต้านไวรัส กับความมีวินัยในการรับประทานยาของผู้ป่วยโรคเอดส์ จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ เป็นผู้ป่วยเอดส์ที่มีระดับซีดี4 (CD4) ต่ำกว่า 200 เซลล์/ไมโครลิตร (ก่อนรับประทานยาต้านไวรัส) ปัจจุบันยังคงรับประทานยาต้านไวรัสอยู่ และมีภูมิตำเนาอยู่ในเขตบริการของโรงพยาบาลชุมชนสันทราย ดอยสะเก็ด และแม่อน ตัดยอด ณ วันที่ 31 มีนาคม 2547 และทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ตามเกณฑ์ที่ใช้คัดเลือก ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 235 ราย เก็บข้อมูลระหว่างเดือน พฤษภาคม – กรกฎาคม 2547 โดยกลุ่มตัวอย่างมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดดังนี้

1. เป็นผู้ป่วยโรคเอดส์, มีระดับ CD 4 ต่ำกว่า 200 เซลล์/ไมโครลิตร (ก่อนรับประทานยาต้านไวรัส)
2. ปัจจุบันยังรับการรักษาด้วยยาต้านไวรัสอย่างต่อเนื่อง และมีอายุ 15 ปีขึ้นไปทั้งหญิงและชาย
3. ไม่ใช่ผู้ป่วยที่รับประทานยาในโครงการลดการถ่ายทอดเชื้อจากแม่สู่ลูก
4. เป็นผู้ที่รับประทานยาต้านไวรัสมาอย่างน้อย 3 เดือน และปัจจุบันยังรับประทานอยู่
5. เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารได้ โดยใช้ภาษาไทย
6. กลุ่มตัวอย่างยินดีให้ข้อมูล
7. กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาไม่รวมผู้รับประทานยาต้านไวรัสในโครงการยาต้านไวรัสสำหรับบุคลากรทางการแพทย์

กรณีที่คัดออกจากการสัมภาษณ์

1. มีความบกพร่องทางสติปัญญา ไม่สามารถตอบแบบสัมภาษณ์ได้
2. พิการทางสายตา และการได้ยิน
3. มีคุณสมบัติไม่ครบตามเกณฑ์ที่กำหนด

สาเหตุที่เลือกศึกษา

การศึกษานี้เลือกศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่มาใช้บริการดูแลรักษาด้วยยาต้านไวรัสในโรงพยาบาลคอยสะเก็ด โรงพยาบาลสันทราย และโรงพยาบาลแม่อน ซึ่งทั้ง 3 โรงพยาบาลมีจำนวนผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์สูงเป็นอันดับ 1 ใน 5 ของจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นโรงพยาบาลที่มีระบบบริการดูแลรักษาด้วยยาต้านไวรัสของโครงการเข้าถึงบริการยาต้านไวรัสเอดส์ระดับชาติ (NAPHA) ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งใช้ยาสูตรที่ 1 ถึง 3 ตามมาตรฐานกระทรวง และโครงการพิเศษในการดูแลผู้ป่วยด้วยยาต้านไวรัสเอดส์ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนค่ายาจากประเทศอังกฤษ (OXFAM Project ARV For Community) นอกเหนือจากที่กระทรวงสาธารณสุขสนับสนุน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาดัดแปลงจากแบบประเมินการรับประทานยาต้านไวรัสของผู้ป่วยโรคเอดส์ ในโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาการให้บริการรักษาเพื่อลดอัตราการหยุดยาและเพิ่มอัตราการกินยาต้านไวรัสเอดส์อย่างสม่ำเสมอในกลุ่มผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ของ รศ.ดร.สุวัฒน์ จริยาเลิศศักดิ์ จากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับ อายุ เพศ สถานภาพสมรส จำนวนคูครอง ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ แหล่งให้การช่วยเหลือด้านการเงิน บุคคลที่ผู้ป่วยอาศัยด้วยในปัจจุบัน จำนวนผู้อาศัยในครอบครัว จำนวนผู้ติดเชื้อในครอบครัวที่รับประทานยาต้านไวรัส ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลผู้ป่วยในครอบครัวและความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้ป่วย จำนวนบุตร วิธีการคุมกำเนิด และอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ความรู้และการรับรู้เกี่ยวกับยาต้านไวรัส แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เรื่องความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ยาต้านไวรัส จำนวน 10 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้เรื่องแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการรักษา ความรู้เรื่องการรักษาโดยใช้ยาต้านไวรัส โรคติดเชื้อฉวยโอกาสที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ของระดับ CD4 กับการเกิดโรคติดเชื้อฉวยโอกาส การแปลผลอาการและการแสดงที่เกิดขึ้นเมื่อระดับซีดี 4 (CD4) เปลี่ยนแปลงไป และผลของการรับประทานยาต้านไวรัสกับผลการตรวจเลือดที่เกิดขึ้นภายหลังการรับประทานยาลักษณะคำตอบแปลผลดังนี้

ตอบถูก หมายถึง มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องที่สัมภาษณ์ให้คะแนน 1 คะแนน

ตอบผิด หมายถึง ไม่ทราบ ไม่แน่ใจ ในคำตอบ ให้คะแนน 0 คะแนน

คะแนนความรู้ในบางข้อจะมีมากกว่า 1 คะแนนเพราะมีคำตอบถูกหลายคำตอบ นำคะแนนผลการศึกษามารวมกลุ่มคะแนนเป็น 3 ระดับ โดยมีคะแนนเต็ม 13 คะแนน ดังนี้

มีความรู้มาก คะแนนอยู่ในช่วงมากกว่าคะแนนเฉลี่ย รวมกับ คะแนนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (มากกว่า $\bar{x} + 1 \text{ S.D}$)

มีความรู้ปานกลาง คะแนนอยู่ในช่วงตั้งแต่ คะแนนเฉลี่ยถึงคะแนนเฉลี่ยรวมกับคะแนนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{x} - 1 \text{ S.D}$)

มีความรู้น้อย ช่วงคะแนนจะอยู่ที่ คะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยลงมา(ต่ำกว่า $\bar{x} - 1 \text{ S.D}$)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการสัมภาษณ์ประกอบด้วย การรับรู้ถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรักษาด้วยยาต้านไวรัส การรับรู้ถึงความรุนแรงของโรค การรับรู้ถึงประโยชน์ของการรับประทานยาที่ต่อเนื่อง การรับรู้ถึงอุปสรรคที่มีผลต่อการรับประทานยาที่ไม่ถูกต้อง การรับรู้ถึงความเสี่ยงต่อการเกิดโรค และภาวะสุขภาพที่เกิดขึ้นภายหลังการรักษาด้วยยาต้านไวรัส โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

แบบสัมภาษณ์การรับรู้เกี่ยวกับการใช้ยาต้านไวรัส จำนวน 12 ข้อ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 4 ระดับดังนี้

เห็นด้วยอย่างมาก หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับระดับความคิดเห็นที่เกิดขึ้นมากที่สุด ให้ 4 คะแนน

เห็นด้วย หมายถึง ข้อความนั้นตรงกับระดับความคิดเห็นที่เกิดขึ้นมาก ให้ 3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย หมายถึง ข้อความนั้นไม่ตรงกับระดับความคิดเห็นที่เกิดขึ้นมาก ให้ 2 คะแนน

ไม่เห็นด้วยอย่างมาก หมายถึง ข้อความนั้นไม่ตรงกับระดับความคิดเห็นที่เกิดขึ้นมากที่สุด ให้ 1 คะแนน

กรณีคำถามในข้อนั้นเป็นเชิงลบ คะแนนจะเป็นตรงข้ามกับเชิงบวก

นำคะแนนที่ได้มาจัดระดับ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับการรับรู้มาก คะแนนอยู่ในช่วงมากกว่าคะแนนเฉลี่ย รวมกับ คะแนนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (มากกว่า $\bar{x} + 1 \text{ S.D}$)

การรับรู้ปานกลาง คะแนนอยู่ในช่วงตั้งแต่ คะแนนเฉลี่ยถึงคะแนนเฉลี่ยรวมกับคะแนนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{x} - 1 \text{ S.D}$)

การรับรู้่น้อย ช่วงคะแนนจะอยู่ที่ คะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยลงมา(ต่ำกว่า $\bar{x} - 1 \text{ S.D}$)

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ความมีวินัยในการรับประทานยาต้านไวรัส เพื่อประเมินวินัยในการรับประทานยาว่าสามารถรับประทานได้ถูกต้อง ครบถ้วน ต่อเนื่อง หรือไม่และอย่างไร

วิธีการประเมินความมีวินัยในการรับประทานยา สามารถประเมินได้จาก

3.1 การนับเม็ดยาที่ผู้ป่วยรับประทานในแต่ละมื้ออาหาร เพื่อดูว่าผู้ป่วยลืมรับประทานยาหรือไม่ ซึ่งข้อมูลประกอบด้วย จำนวนเม็ดยาที่จ่ายให้ครั้งก่อน จำนวนเม็ดยาที่เหลือคืนครั้งนี้ และจำนวนเม็ดยาที่ลืมรับประทานในแต่ละครั้งของการนัดหมาย

3.2 เหตุผลที่ลืมรับประทานยาในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา

3.3 การประเมินตนเองว่าสามารถกระทำได้ถูกต้องและครบถ้วนมากน้อยเพียงใด โดยผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ให้คะแนน คัดคะแนนจาก การลืม ไม่ลืมรับประทานยา ซึ่งถ้ากลุ่มตัวอย่างไม่ลืมเลยในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา ให้คะแนนเป็น 5 การลืม 1 ครั้ง ให้ 4 การลืม 2 ครั้ง ให้ 3 ส่วนการลืมที่มากกว่า 2 ครั้ง แต่ไม่เกิน 5 ครั้ง ให้ 2 และมากกว่า 5 ครั้ง ให้ 1

3.4 วันและเวลาที่ลืมรับประทานยาบ่อยๆ

3.5 เทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการเตือนตนเองไม่ให้ลืมรับประทานยา

เกณฑ์การตัดสินความมีวินัยในการรับประทานยามีดังนี้

1. วินัยดี หมายถึง การรับประทานยาครบทุกมื้อตามเวลา
2. วินัยไม่ดี หมายถึง รับประทานยาไม่ครบจำนวน ไม่ครบมือ หรือ รับประทานเกินเวลาที่กำหนด (1 ชั่วโมง) หรือ ลืมรับประทานยา ตามเวลาที่กำหนด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล และการวิจัยจำนวน 3 ท่าน (ภาคผนวก) เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะ ของ แบบสัมภาษณ์ เรื่องความรู้ และ การรับรู้ เกี่ยวกับยาด้านไวรัส กับความมีวินัยในการรับประทานยา โดยแบบสัมภาษณ์เรื่องความรู้ เกี่ยวกับยาด้านไวรัส ได้ค่าความตรงของเนื้อหา = .90 และแบบสัมภาษณ์เรื่องการรับรู้ เกี่ยวกับยาด้านไวรัส ได้ค่า = .97

การตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่จัดทำขึ้นและผ่านการตรวจพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งได้แก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายในโรงพยาบาลชุมชนสันป่าตองจำนวน 30 ราย และคำนวณค่าความเชื่อมั่นภายในของแบบวัดโดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค ดังนี้ ค่าความเชื่อมั่นของความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับยาด้านไวรัส = 0.81 ค่าความเชื่อมั่นของการรับรู้เกี่ยวกับการใช้ยาด้านไวรัส = 0.80

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ทำการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. ทำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลชุมชน สันทราย คอยสะเก็ด และ แม่อน เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลผู้ป่วยตามทะเบียนรายชื่อ ที่อยู่ และขอความอนุเคราะห์เจ้าหน้าที่ในคลินิกจ่ายยาต้านไวรัสช่วยอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ภายหลังจากได้รับอนุมัติแล้ว ผู้ศึกษาเข้าพบผู้อำนวยการโรงพยาบาลทั้ง 3 แห่งบอกวัตถุประสงค์ของการศึกษา และขอความร่วมมืออำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งการนัดหมายและชี้แจงบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่คลินิกยาต้านไวรัสเพื่อกำหนดวันลงเก็บข้อมูล
3. ดำเนินการฝึกอบรมพนักงานสัมภาษณ์/ผู้ช่วย ลงเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ศึกษาได้จัดอบรมเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ (3 คน) และผู้ติดเชื้อที่เป็นแกนนำในพื้นที่จำนวนอำเภอละ 1 คน โดยการคัดเลือกจากแกนนำในพื้นที่นั้นๆรวมผู้สัมภาษณ์ 6 คน ให้ทราบถึงวิธีการใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ป่วยในคลินิกอย่างละเอียด จากผู้ศึกษา
4. ชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษา ให้กับกลุ่มเป้าหมายพร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดและขั้นตอนในการตอบแบบสัมภาษณ์ และการพิทักษ์สิทธิผู้ตอบ
5. กรณีกลุ่มตัวอย่างไม่ยินยอมหรือไม่ยินดีในการตอบแบบสัมภาษณ์สามารถออกจากการศึกษาได้ตลอดเวลา
6. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบฟอร์มที่กำหนดไว้ ที่คลินิกยาต้านของแต่ละโรงพยาบาล
7. ผู้สัมภาษณ์ตรวจสอบรายละเอียดและความถูกต้อง ครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์ ภายหลังจากการสัมภาษณ์ทันที กรณีที่ไม่ครบถ้วนผู้สัมภาษณ์ต้องดำเนินการสัมภาษณ์ให้เรียบร้อยและเสร็จสิ้นภายในวันเดียวกันก่อนทำการจัดส่งให้ผู้ศึกษาเพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป
8. ภายหลังจากได้รับแบบสัมภาษณ์กลับมาแล้วผู้ทำการศึกษาตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างแต่ละรายมาคิดคะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ ซึ่งกำหนดระดับความเชื่อมั่นในการทดสอบทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

การพิทักษ์สิทธิของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. กลุ่มตัวอย่างต้องให้ความยินยอม และยินดีในการให้สัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์ขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกครั้ง
2. การศึกษาครั้งนี้ได้ตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลในความสมัครใจเข้าร่วมโครงการโดยไม่ถูกบังคับ โดยผู้ศึกษาขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการแนะนำตัว เพื่อชี้แจงให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา ขั้นตอนการศึกษา รวมทั้งการรักษาความลับข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจะรายงานเป็นผลสรุปภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด โดยไม่ได้ระบุว่าเป็นของใคร และกลุ่มตัวอย่างสามารถถอนตัวออกจากการศึกษาได้ตลอดเวลา โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ศึกษาทราบ ซึ่งจะไม่มีการมารับบริการตามปกติแต่อย่างใด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ใช้สถิติพรรณนาได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ค่ามัธยฐาน (Median) และฐานนิยม (Mode)
2. สถิติวิเคราะห์ โดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ของเพียร์สันหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนด้านความรู้ และคะแนนด้านการรับรู้ ส่วนปัจจัยพื้นฐานอื่นๆเช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาที่รับประทานยา กับความรู้ การรับรู้เกี่ยวกับยาต้านไวรัส กับความมีวินัยในการรับประทานยาใช้สถิติ ไค-สแควร์ หาความสัมพันธ์
3. วิเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลปลายเปิด ที่เกี่ยวข้องกับวินัยในการรับประทานยา เช่นเทคนิควิธีการ บุคคลที่ช่วยเตือนในการรับประทานยา